

Program obnovy dediny potrebuje úspešné slovenské príklady

Začiatkom deväťdesiatych rokov začali byť aj na Slovensku populárne pojmy ako *obnova dediny*, *udržateľný rozvoj* a *agroturistika*. Množstvo zástupcov slovenských obcí začalo chodiť pre inšpiráciu do Rakúska. Pre tvorcov oficiálneho Programu obnovy dediny bola zdrojom aj nemecká skúsenosť. Slovenskí ochránari, ktorí založili Spoločnosť pre trvalo udržateľný život, tiež videli vo vytvorení pozitívnych príkladov v udržateľnom rozvoji vidieka svoju príležitosť. Pre uskutočnenie svojich zámerov získali predovšetkým amerických partnerov. Z USA prišli na Slovensko nielen peniaze potrebné na sprofesionalizovanie neziskového sektora, ktorý sa otázkam udržateľného rozvoja začal intenzívne venovať, ale aj know-how organizácií, ktoré majú dlhoročné skúsenosti so starostlivosťou o krajinu.

Pojem *ekoturizmus* prišiel zasa z Veľkej Británie. Táto krajina má bohaté skúsenosti s vytváraním verejnúskromných partnerstiev na lepšie využitie prírodných zdrojov.

Spoločným menovateľom všetkých týchto snáh bola odpoveď na otázku, ako čo najúčinnejšie zapájať obyvateľov obcí do rozvojových programov, ktoré by pomohli uchovať hodnoty vidieka pre ďalšie generácie. Množstvo školiacich podujatí organizovaných neziskovým sektorom a Agroiňstitútom Nitra (neskôr Agentúrou pre rozvoj vidieka), prinieslo nové teoretické znalosti potenciálnym vidieckym lídrom, pričom nepreložitelný pojem "*facilitácia*" sa stal symbolom zapájania občanov vidieka do vecí verejných pomocou tretej osoby,

v prevažnej miere pochádzajúcej z mesta.

A tak vznikla ďalšia otázka: Ako s pomocou tejto zmesi zahraničných príkladov, kultúr a metód aplikovaných na slovenskú dedinu (pričom iniciátormi Programu obnovy dediny boli a sú ľudia z mesta) nezadusiť to, čo je pre Slovensko špecifické?

Koncom r. 1993 sa začala nezisková organizácia A-projekt v Liptovskom Hrádku zaoberať modelovým projektom jednej obce, na ktorom by sa dali získať skúsenosti potrebné na rozbehnutie poradenstva v oblasti (slovenského) vidieckeho

rozvoja. Za základ rozvojového programu sme považovali vypracovanie územnoplánovacej dokumentácie obce novou metodikou, ktorá zohľadní jej prírodný, ľudský a ekonomický potenciál a stane sa rámcovým podkladom na rozhodovanie v území. Na príprave tohto programu sa zúčastňovali všetci obyvatelia obce. Vybraná obec – Kvačany – mala v tom čase už spracované Regulatívy obnovy (študentmi architektúry pod vedením prof. Šaráfina).

Modelový projekt podporil Environmental Partnership for Central Europe, fond Pro Slovakia, Open Society Fund, Rockefeller Brothers Fund, Regionálne environmentálne centrum pre krajiny strednej a východnej Európy, Nadácia pre občiansku spoločnosť, USAID, Prince of Wales Business Leaders Forum, z domácich sponzorov firma Alcatel SEL Liptovský Hrádok, Slovenské Telekomunikácie, Prvá

Prišli k nám hosti – príručka pre rozvoj vidieckeho turizmu

St. Klaučo (Služba pre ochranu a kvalitu vôd) vysvetľuje deťom výsledky analýzy vzoriek vody z mikroregiónu Kvačany (Základná škola Kvačany, projekt Prečo v našom potoku nie sú ryby a raky? financovaný z prostriedkov Nadácie pre občiansku spoločnosť, USAID)

Studničky – to bol projekt komunitného minigrantového programu VOCA v Jedľových Kostolanoch

komunálna banka, Poľnobanka a ďalší. Našou požiadavkou pri výbere obce však bolo, aby sa finančne podieľala aj samotná obec. Kvačany, a neskôr ďalšie obce mikroregiónu, vložili do programu veľkú časť prostriedkov zo svojich skromných rozpočtov, aby využili ponúknutú šancu.

Stručná rekapitulácia tvorby úspešného slovenského príkladu komplexnej revitalizácie obce a mikroregiónu:

1. Uskutočnenie seminára KVAČANY '93 za účasti širokého spektra odborníkov z celého Slovenska, ktorí priamo v teréne a na základe vopred pripravených prieskumov zhodnotili potenciál územia a stanovili strategický cieľ rozvoja: Syntéza ochrany prírody, turistiky a prosperity obce.

2. Overenie reálnosti stanoveného cieľa vzhľadom na ľudský potenciál v obci formou ankety.

3. Spracovanie urbanistickej štúdie, ktorej súčasťou bola analýza pozitívnych a negatívnych javov v území súvisiacich s vytýčeným strategickým cieľom a výber pozitívnych a negatívnych prvkov ÚSES. Štúdia priamo nadviazala na výsledky ankety.

4. Paralelne so spracúvaním územnoplánovacích podkladov prebehla príprava realizácie navrhovaného rozvojového zámeru, a to vytvorením podmienok na marketing v oblasti nemasového vidieckeho turizmu (nadviazanie kontaktov s klientelou veľkých miest, vydanie reklamného bulletinu, spracovanie katalógu ponuky 10 rodinných domov, príprava turistických a poznávacích trás, poradenstvo pre občanov, ktorí v ankete prejavili záujem zúčastniť sa na projekte).

5. Predstavitelia najsilnejších subjektov (obecného zastupiteľstva, cirkvi, poľnohospodárskeho družstva, školy, Červeného kríža, urbára a miestny staviteľ) v Kvačanoch zriadili Nadáciu Oblazy, ktorá si stanovila za cieľ podporovať a koordinovať

udržateľný rozvoj mikroregiónu 10 obcí. Za základný nástroj správna rada prijala rozvoj vidieckeho turizmu, preto zriadila Informačné a vzdelávacie centrum (IVC), ktoré nahrádza cestovnú kanceláriu, ale zároveň organizuje vzdelávacie aktivity, vydáva mesačník *Oblazník* a je pri všetkých významných aktivitách obce. IVC sa stalo kontaktným miestom doslova pre celý svet. Nadácia *Oblazy* si za 3 roky svojej existencie získala vážnosť nielen na celom Slovensku a v zahraničí, ale aj medzi domácimi občanmi, čo bolo oveľa ťažšie. Úspechy v získavaní finančných zdrojov umožnili priniesť do územia niekoľko miliónov korún, ktoré sa veľmi efektívne využili hlavne v menších programoch zameraných na zlepšenie prostredia v obciach, obnovu tradičných prvkov drobnej architektúry (plotov, prístreškov), ale aj na vytvorenie nových prvkov, potrebu ktorých priniesol príchod turistov do obce (napr. smetných košov). Počas celého procesu nebola revitalizácia fyzických zložiek prostredia nadradená obnove duchovna a sociálnych väzieb, schopnosti spolupráce, dobrovoľníckej práce v prospech obce a vytváraniu zručností, ako sú líderstvo, plánovanie, tvorba rozpočtov, organizovanie podujatí a pod.

6. Obyvatelia obce absolvovali množstvo seminárov, školiacich podujatí, výmenných poznávacích pobytov, pričom cestovali jednak oni sami, ale privítali aj mnoho skupín zo Slovenska i zahraničia, ktoré si prišli do Kvačian po inšpiráciu pre vlastné programy rozvoja.

7. Po dopracovaní územnoplánovacej dokumentácie ju obec prijala ako záväzný rozvojový podklad a používa ju v každodennom rozhodovaní. Pri malých grantových projektoch sa veľmi osvedčili konzultácie s autorkou územného plánu Ing. arch. Vlastou Cukorovou, ktorá v mnohých prípadoch načrtla aj konkrétne architektonické prvky tak, aby boli v súlade

s prostredím a pôvodnou architektúrou.

8. Aktivity sa "zdola" rozšírili na mikroregión (obce Veľké a Malé Borové, Huty, Matiašovce, Sielnica, Prosiek, Liptovská Anna, Bukovina). Tomuto rozšíreniu výdatne pomohli viaceré akcie, ako napr. medzinárodný seminár *Starostlivosť o krajinu* v r. 1995, Komunitný minigrantový program 1996/1997, program *Pekná obec* 1997/1998, spoločenské akcie *Nadácie Oblazy* (reprezentačné plesy), pobyty zahraničných expertov, ako aj systematické vydávanie mesačníka *Oblazník*, ktorý sa distribuje do všetkých obcí mikroregiónu a prispievajú do neho ich občania.

9. Medzinárodné programy zamerané na rozvoj ekoturizmu (ECEAT, Earth Watch, Jantárová cesta atď.) a spoločné hľadanie východísk v otázkach ochrany hodnôt národných parkov (záujmy vlastníkov, užívateľov a štátnej ochrany prírody) môžu v budúcnosti pomôcť riešiť citlivú otázku ekonomickej sebestačnosti obcí, ktorých katastrofe zasahujú do chránených území. Základné predpoklady na úspešnosť takýchto medzinárodných projektov sú dnes vytvorené.

10. Množstvo publikácií so spracovanými skúsenosťami z pilotného projektu je podkladom nielen na poradenstvo v tejto oblasti, ale aj na diskusiu o závažných problémoch obnovy vidieka a prostriedkom na výmenu skúseností. A projekt vydal publikácie na témy: *obnova ľudovej architektúry (Všetko o drevenici)*, *rozvoj vidieckeho turizmu (Prišli k nám hostia)*, *vzťah domáceho obyvateľstva k národnému parku v ich území (Národné parky a my)*, *environmentálne priaznivé hospodárenie s pôdou (Ekologické poľnohospodárstvo)*, *ochrana vodných zdrojov (Prečo v našom potoku nie sú ryby a raky)*, *pôvodných ľudových receptúr (Životný štýl v pôvodných receptoch mikroregiónu Kvačany)*, špeciálne

Jedným z projektov programu *Pekná obec* bola aj "Obnova duchovných symbolov obce" v Kvačanoch

hodnoty v území, ktoré sú predmetom záujmu návštevníkov a ich ochrana tak môže obyvateľom priniesť doplnkové finančné zdroje (*Prosieckou* a *Kvačianskou dolinou*).

Program obnovy dediny v tomto roku konečne podporila aj vláda a Národná rada Slovenskej republiky a vyčlenili zo štátneho rozpočtu prostriedky na jeho realizáciu. Jeho koordinovaním poverili Slovenskú agentúru životného prostredia a Agentúru pre rozvoj vidieka. V r. 1998 je však už na Slovensku mnoho skúseností a príkladov. Verím, že to, čo za veľmi ťažkých podmienok dosiahli mimovládne organizácie, bude podkladom na efektívnu spoluprácu štátneho sektora, neziskového sektora a samospráv pri naplňovaní Programu obnovy dediny na Slovensku a efektívnom využívaní finančných prostriedkov.

Vlasta Körnerová